

ชีวิตนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน
หมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคเหนือ

The Lives of Land Protestors
in the Northern Thai Village

จรุงศักดิ์ จันทรเปียง
Jarungsak Janpriang

ชีวิตนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน หมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคเหนือ¹

The Lives of Land Protestors in the Northern Thai Village

จรุงศักดิ์ จันทร์เปரியง²

Jarungsak Janpriang

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการตัดสินใจต่อนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน โดยใช้แนวทางวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางหลักในการศึกษาภาคสนาม (Field Research) ทั้งวิธีศึกษาจากเอกสาร (ขั้นทุติยภูมิ) และจากบุคคลในหมู่บ้านศึกษา (ขั้นปฐมภูมิ) ซึ่งใช้การวิเคราะห์ตามเนื้อหาเชิงพรรณนา ซึ่งพบว่าเมื่อนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินถูกจำคุก ทำให้เกิดความเครียด ผลที่ตามมา คือ การไม่ยอมรับประทานอาหาร และการเข้าถึงระบบสุขภาพที่ไม่เอื้ออำนวยให้สะดวกต่อการรักษา รวมถึงการใช้ชีวิต ในเรือนจำไม่สอดคล้องกับข้อปฏิบัติตามวิธีใช้ยาได้ถูกต้อง นอกจากนี้การใช้ชีวิตในเรือนจำ ยังขึ้นอยู่กับลักษณะครอบครัว เมื่อนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินถูกจำคุกอิสรภาพ จะไม่มีใครดูแลสมาชิกที่เหลือ และยังต้องรับผิดชอบภาระ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ หากในครอบครัวเหลือสมาชิกหลักที่รับผิดชอบอยู่คนเดียว ก็ยิ่งทำให้นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน มีความกังวลใจและความเครียดมากขึ้นตามลำดับ

1 เป็นชื่อตำแหน่งพื้นที่ที่ผู้ศึกษาลงภาคสนาม ระหว่างการปฏิบัติงานสนามในช่วงของการศึกษา โดยไม่ระบุสถานที่จริง และชื่อบุคคลตลอดบทความนี้เป็นชื่อที่สมมติขึ้นเพื่อปกป้องสิทธิผู้ให้ข้อมูล

2 หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์วิบูรณ์ วิสารทสกุล

นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ถูกจำกัดอิสรภาพ ได้มีผลกระทบในด้านเศรษฐกิจต่อสมาชิกในครอบครัว 2 ลักษณะ คือ (1) ครอบครัวที่มีนักต่อสู้ฯ เป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการดูแลสมาชิกภายในครอบครัว (2) ครอบครัวที่มีนักต่อสู้ฯ ไม่ได้ทำหน้าที่หลักในการดูแลสมาชิกภายในครอบครัว ส่วนสภาพร่างกายและจิตใจของสมาชิกในครอบครัว พบว่า โดยส่วนใหญ่มีอาการอ่อนล้า ร่างกายผอมลง ซึ่งเป็นผลมาจากอาการเครียด จากความรับผิดชอบภาระในครอบครัว ที่มีมากขึ้น และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรโคกหนองนา มีความรับรู้และเข้าใจว่านักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ทำเพื่อประโยชน์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรโคกหนองนา และให้การช่วยเหลือนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินผ่านสหกรณ์ฯ

การกลายเป็น “นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน” ทำให้ได้รับการชื่นชมในสายตาชาวบ้านว่า “เป็นคนเสียสละทั้งความสุขที่มีได้อยู่กับครอบครัว” จำเป็นต้องพลิกตัวเข้าร่วมการต่อสู้เคลื่อนไหว ผลักดัน ในเชิงสัญลักษณ์ ภายใต้ภาวะอันจำยอม ซึ่งได้รับความชื่นชมใน “บทบาทสำคัญ ที่ทั้งชีวิตที่มีความสุขกับครอบครัวไปติดคุกแทนชาวบ้าน” สะท้อนให้เห็นจากวันที่ได้รับอิสรภาพ ซึ่งเป็นวันที่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรโคกหนองนาพร้อมใจกันไปต้อนรับด้วยการทำพิธีสืบทอดฯ ทั้งนี้การกลายเป็นบุคคลสำคัญ ทำให้มีประเด็นที่แตกต่างจากผู้ถูกคุมขังของคดีอื่น ใน 3 ประเด็น ซึ่ง 1 ใน 3 คือ ความไม่เป็นธรรม เนื่องจากนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ได้เข้าทำการปฏิรูปที่ดินจากเจ้าของกรรมสิทธิ์ จนนำมาสู่การพิพากษาจำคุก ซึ่งในมุมมองของชาวบ้านมิได้มองว่า “นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน” ทำผิดจารีตประเพณี จริยธรรม ศีลธรรม แต่อย่างไร เพียงกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายบ้านเมืองที่ไม่ได้เป็นธรรม

คำสำคัญ: นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน, ผลกระทบจากการตัดสินใจคดี, การจำกัดอิสรภาพ

ABSTRACT

This research was aimed at studying the effects of the judgments case to the land protestors by using the qualitative method in field research, studying from documents (secondary level), and studying from

the villagers (secondary level). By descriptive analysis, it was found out that the confinement in jail stressed out the protesters. The following results are the loss of appetite, and the lack of appropriate medical interaction. Moreover, when the protesters are in prison, there's no one left to take care of their families. The anxiety and stress level of the protesters are depended on the burden of their families.

The confinement to land protesters affected the economic situation of their family members in two different ways: 1. The family of land protesters had the protester as the main source of income. 2. The family members of the land protester that was not the main source of income, their mental and physical health were mostly exhausted and lost weight. The agricultural cooperative members of the communities understood that the protesters fight for their benefit, and help the protesters through the cooperative system.

Becoming the land protesters impressed the villagers that the protesters "sacrificed happiness of their family lives" and were forced to join the fighting movement and were imprisoned for all villagers, it reflected on the day they were released which all members of the Agricultural Cooperative mutually welcomed them as important person. Becoming the important people make the protesters be different from other prisoners in 3 ways, one of them is an unfair judgement because the protesters fight against the landlord for the sake of lands. The villagers don't see them as committed something wrong from the tradition or morality. They had just broken the injustice law of the country.

Keyword: Land protesters, Effects from case judgement, Confinement

บทนำ

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2509 - 2513 กรมที่ดินได้จัดสรรที่ดินทำกินให้เกษตรกร ภายใต้โครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่ จำนวนพื้นที่ 15,000 ไร่ ติดต่อกันเป็นผืนยาว ครอบคลุมหมู่บ้านที่ศึกษาและหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกร ได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2509 โดยนายศักดิ์ ไทยวัฒน์ อธิบดีกรมที่ดิน (ในสมัยนั้น) โดยมีเป้าหมายจัดสรรที่ดินให้เกษตรกร ประมาณ 1,600 ครอบครัว (ธนากร อัครรัฐประดิษฐ์, 2559)

ในปี พ.ศ. 2527 กรมที่ดินได้ดำเนินการออกใบจองให้เกษตรกรไป จำนวนทั้งสิ้น 1,391 ครอบครัว แต่การจัดสรรแปลงที่ดินเกิดความผิดพลาด เกษตรกรไม่สามารถเข้าทำประโยชน์บนที่ดินที่ได้รับการจัดสรร เนื่องจากก่อนการจัดสรรไม่ได้มีการตรวจสอบสิทธิผู้ครอบครองเดิม ทำให้เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินได้รับที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตร พื้นที่บางแปลงมีผู้อื่นทำกินอยู่แล้วและพื้นที่ห่างไกลจากที่อยู่อาศัย เป็นต้น (ศราวดี วงษ์ฉิมกร, 2560) จนในที่สุดนำมาสู่การเพิกถอนและจำหน่ายใบจอง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสัญญาว่าจะมีการจัดสรรที่ดินใหม่ แต่เวลาก็กว้างเลยมาจนถึง ปี พ.ศ. 2533 ก็ได้มีเกษตรกรไปร้องเรียนต่อจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคเหนือ จนนำมาสู่การจัดประชุม โดยนายทวี ชูทรัพย์ อธิบดีกรมที่ดิน (สมัยนั้น) เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2533 ซึ่งมีมติที่ประชุมว่า “พื้นที่ส่วนราชการครอบครองทำประโยชน์อยู่ ให้แจ้งจังหวัดดำเนินการออกใบจองตามประมวลกฎหมายที่ดินต่อไป”

ในปีเดียวกันนั่นเอง กลุ่มนายทุนจากจังหวัดเชียงใหม่ ได้เข้ามากว้านซื้อที่ดินในพื้นที่ตามโครงการเร่งรัดออกโฉนดที่ดิน โดยการเดินสำรวจ ทั้งนี้ บริษัท อินทนนท์การเกษตรซื้อที่ดิน สค.1 และ นส.3 จากชาวบ้านบางส่วน แต่ฉวยโอกาสนำไปออกโฉนดที่ดินซึ่งครอบคลุมพื้นที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านที่ศึกษาทั้งหมดกว่า 600 ไร่ โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีส่วนรู้เห็นการซื้อขายที่ดินแปลงดังกล่าว หลังจากนั้นบริษัทนำพื้นที่ทั้งหมดไปจัดสรรเป็นรีสอร์ท สวนเกษตรขนาดใหญ่เพื่อแบ่งแปลงขาย และยังมีกรมอบที่ดิน ที่กว้านซื้อให้ก่อตั้งศูนย์ราชการอำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน เพื่อกระตุ้นการซื้อขายที่ดินในแปลงจัดสรรของบริษัท นอกจากนี้ บริษัท อินทนนท์การเกษตรยังนำโฉนดที่ดินจำนวนกับบริษัทเงินทุน หลักทรัพย์ และธนาคาร

กรุงเทพฯมูลค่าอย่างน้อย 40 ล้านบาท จนเมื่อเศรษฐกิจอยู่ในสภาวะวิกฤต ที่ดินดังกล่าวก็ถูกปล่อยทิ้งรกร้างว่างเปล่า (ธนากร อัญญาประดิษฐ์, 2559)

ช่วงปี พ.ศ. 2540 เกิดภาวะเศรษฐกิจซบเซา ชาวบ้านที่เคยออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชนทยอยกันกลับมาอยู่บ้าน เช่น กลุ่มชาวบ้านที่ไปเช่าที่ดินได้เช่าเงินกู้ยืมมา ออกรถยนต์ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำการเกษตร ก็ประสบปัญหา เพราะระดับการกักเก็บน้ำในเขื่อนสูงขึ้น จนกระทั่งน้ำท่วมพืชผลเสียหาย ราคาพืชผลตกต่ำทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้ จึงพากันกลับมาบ้าน (บุญญภัศ กมลเนตร, 2558) และเข้ามาแผ้วถางพื้นที่ที่รกร้างเพื่อทำกิน แต่เมื่อลงมือเข้าทำประโยชน์ที่ดินกลับมีนายทุนมาแสดงความเป็นเจ้าของ กรณีที่เกิดขึ้นของชุมชนนำไปสู่การร่วมกันตรวจสอบการถือครองที่ดินเหล่านั้นของนายทุน และพบว่ากระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินเหล่านั้นมิชอบด้วยกฎหมายจนเกิดข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับนายทุน ชาวบ้านถูกฟ้องร้องดำเนินคดีและถูกพิพากษาจำคุกในเวลาต่อมา

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินได้เข้าร่วมเรียกร้องกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ขนาด 1 ไร่ 2 งาน หรือบางครอบครัวมีขนาดพื้นที่มากกว่านั้นเนื่องจากการเปลี่ยนการถือครองที่ดินภายในครอบครัวและภายในชุมชน ซึ่งหากนับเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อเรียกร้องกรรมสิทธิ์นั้น ใช้เวลาไปกว่าครึ่งก่อนชีวิต และในจำนวนนี้มักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน 10 คนที่ร่วมเรียกร้องนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้นำต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน จำคุก 1 ปี โดยไม่รอลงอาญาเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559

ผู้ศึกษาได้เข้ามาปฏิบัติงานสนามเป็นระยะ 7 เดือน (ตั้งแต่วันที่ 7 เดือนพฤศจิกายน 2559 ถึงวันที่ 20 เดือนพฤษภาคม 2560) ได้รับมอบหมายจากมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือให้ทำหน้าที่ติดตามครอบครัวของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ซึ่งทำให้มีโอกาสได้เข้าไปสัมพันธ์กับสภาพชีวิตของครอบครัว ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างรอบด้านจากผลของการตัดสินใจ เนื่องจากชีวิตของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินทั้ง 4 ราย เป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ฉะนั้น เมื่อขาดเสาหลักในการดูแลครอบครัวจึงประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ขณะเดียวกันบางครอบครัวก็ได้รับผลกระทบต่อจิตใจอีกด้วย

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าวิจัยเฉพาะเรื่องฉบับนี้ จึงต้องการศึกษาค้นคว้า ทำความเข้าใจกับชีวิตหลังถูกจำคุกอิสรภาพของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน และความคิดเห็น ความสัมพันธ์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรโฉนดชุมชนที่มีต่อนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน

คำถามการวิจัย

ผลกระทบต่อชีวิตนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน หลังการตัดสินคดี นั้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบจากการตัดสินคดีต่อนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน

ขอบเขตการศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในภาคเหนือ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2559 ถึงวันที่ 20 พฤษภาคม 2560 โดยศึกษาผลกระทบจากการตัดสิน คดี ระดับปัจเจก โดยนำเสนอผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของนักต่อสู้เพื่อที่ทำการ ใน 5 มิติ ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำ สุขภาพ สภาพอารมณ์ การแสดงออกทางพฤติกรรม และเกียรติภูมิแห่งตน จำนวน 4 คน ประกอบด้วย นางคำ (นามสมมุติ) นายขาว (นามสมมุติ) นายเขียว (นามสมมุติ) และนายแดง (นามสมมุติ)

แนวคิดในการวิจัย

ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษาและกระบวนการยุติธรรมคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2560, น. 22 - 25) ได้อธิบายผลกระทบของผู้ต้องขังได้รับผลกระทบจากการถูกคุมขังเป็นระยะเวลาอันยาวนานไว้ว่า การศึกษาผลกระทบของการถูกจำคุกที่มีต่อผู้ต้องขังที่ถูกจองจำในระยะเวลาอันยาวนาน นั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่จำเป็นจะต้องมีการทบทวนและนำเอามาเป็นปัจจัยประกอบในการวิเคราะห์และศึกษาผลกระทบในลักษณะดังกล่าว ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอาจจะแยกเป็นส่วนใหญ่ๆ ประการแรกได้แก่ ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหรือส่วนบุคคลของผู้ต้องขังโดยตรง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ต้องขังกล่าวได้ว่า เป็นปัจจัยส่วนตัว (Personal Factors) ของผู้ต้องขังแต่ละราย ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ

ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ ศาสนา เชื้อชาติ พฤติการณ์ การกระทำผิด ฐานความผิด การกำหนดโทษ ตลอดจนปัญหาส่วนตัวของผู้ต้องขัง เช่น สภาวะทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งปัญหาทางด้านพฤติกรรมต่างๆ เช่น พฤติกรรมการใช้ยาเสพติดหรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขต่างๆ เช่น การเล่นเกมพนันหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนด้านอื่นๆ นอกจากนี้แล้ว ปัจจัยภูมิหลัง ด้านสังคม และเศรษฐกิจของผู้ต้องขังซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการถูกจองจำของผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านบุคลิกภาพ (Characteristics) ของผู้ต้องขัง โลกทัศน์การรับรู้ รวมทั้งสภาวะทางด้านอารมณ์และจิตใจของผู้ต้องขังอีกด้วย

ปัจจัยส่วนที่สองที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผลกระทบของการถูกจองจำในเรือนจำ ได้แก่ ปัจจัยแวดล้อม (Environmental Factor) ของผู้ต้องขัง ปัจจัยแวดล้อมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ (Prison Life) ของผู้ต้องขังซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างไปจากสภาวะแวดล้อม ของคนที่อยู่ภายนอกเรือนจำ โดยทำให้ชีวิตของผู้ต้องขังโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกเป็นระยะเวลาที่ยาวนานนั้นจะได้รับอิทธิพลของเรือนจำ ไม่มากนักน้อย อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมของเรือนจำได้มีการนำเสนอในรูปแบบแนวคิดทฤษฎีต่างๆ มากมายโดยเฉพาะแนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาว่าด้วยการถูกจำคุกกักขัง อาจจะทำให้การศึกษาทบทวนโดยสรุปได้ดังนี้

แนวคิดเรื่องเรือนจำในบทบาทที่เป็นสถาบันเบ็ดเสร็จ แนวคิดดังกล่าวเชื่อว่า เรือนจำเป็นสถานที่ที่ควบคุมวิถีชีวิตและชะตากรรมของผู้ต้องขังโดยเบ็ดเสร็จซึ่งเป็นแนวคิดที่เสนอโดย Ering Goffman (1961) (อ้างถึงใน เดชา สังฆวรรณและคณะ (2547) ในหนังสือเรื่อง “Asylums Essays on the Social Situation of Mental Patients and other Inmates” ซึ่ง Goffman ได้เปรียบเทียบค่ายกักกันเชลยศึกของนาซี ค่ายกักกันทางทหารรวมทั้งเรือนจำ เป็นตัวอย่างสถาบันเบ็ดเสร็จ (Total Institution) ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นที่ควบคุมตัวที่มีผลกระทบต่อสภาวะจิตใจ (Mental Asylums) ของผู้ที่ถูกควบคุมในสถานที่แห่งนั้น ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ที่มีชีวิตอยู่ในสถานที่ดังกล่าว ไม่มีอิสรภาพในการที่จะเข้าออก สถานที่ดังกล่าวได้ตามความต้องการและยังขาดความเป็นตัวของตัวเองจะต้องประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งของผู้มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม ถ้าละเลยหรือฝ่าฝืนคำสั่งดังกล่าว อาจจะถูกนำไปสู่การถูกลงโทษทาง

วินัยที่หนักหรือเบาตามสถานการณ์ของการละเมิดหรือการกระทำผิดต่อกฎหรือระเบียบของสถานควบคุมดังกล่าว นอกจากนี้แล้วผู้ถูกคุมขังยังต้องทุกข์ทรมานทั้งทางจิตใจและร่างกาย ถูกผู้มีอำนาจทำการทารุณกรรม ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบและที่สำคัญ ผู้ถูกคุมขังอาจจะถูกทำโทษ ในลักษณะของกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความอับอายและอับยศ ต่อเจ้าหน้าที่รวมทั้งผู้ถูกคุมขังคนอื่น ๆ ด้วยกัน โดยการถูกลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ที่เข้าลักษณะของกระบวนการลด สถานภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาให้ต่ำลง (Degradation Ceremony)

สถานการณ์ที่ควบคุมวิถีชีวิตและกำหนดชะตากรรมของผู้ถูกคุมขังย่อมมีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้ถูกคุมขัง อย่าง น้อยความเชื่อและค่านิยมต่างๆ ของผู้ถูกคุมขังที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมขณะที่การเรียนรู้ และการรับเอาค่านิยมและความเชื่อใหม่ๆ จากสถาบันดังกล่าวก็เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับระยะเวลาของการถูกคุมขัง สภาพแวดล้อมของสถาบันแบบเบ็ดเสร็จ อาจจะมีผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ถูกคุมขังบางคนถึงขั้นที่ไม่อยากที่จะมีชีวิตอีกต่อไป ในขณะที่บางคนเกิดความทุกข์ระทมขมขื่น (Bitterness) และอาการของความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) ออกจากสังคมหรือกลุ่มคนที่อยู่รอบข้าง โดยสรุปแนวคิดดังกล่าว เชื่อว่าหลังจากที่ได้เข้าไปมีชีวิตรอยู่ในสถาบันเบ็ดเสร็จดังกล่าวสักระยะเวลาหนึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลไปในทิศทางลบทั้งด้านสังคมและจิตใจทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของสถานการณ์ที่ถูกคุมขัง

สำหรับการศึกษาผลกระทบจากการถูกจองจำของผู้ต้องขังสามารถจำแนก โดยการศึกษาของปราโมทย์ พันธสะอาด นำมาเป็นกรอบการศึกษา ซึ่งจำแนกผลกระทบจากการจองจำเป็น 4 ด้าน 1) ผลกระทบต่อตัวของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่ได้รับโทษและต้องโทษจำคุกเป็นระยะเวลานานนั้น จะมีความรู้สึกอึดอัด เครียด นอนไม่หลับ หรือความรู้สึกที่อยากจะหนีชีวิตที่ตนเผชิญอยู่ด้วยความตาย ภาวะอารมณ์ที่สะท้อนให้เห็นภาวะความเครียดและความกดดันทางอารมณ์ดังกล่าว อันทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้สึกแปลกแยก รู้สึกไร้ซึ่งเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ 2) ผลกระทบต่อตัวของผู้ต้องขังในทางบวก คือ ทำให้ผู้ต้องขังได้สำนึกถึงความผิดที่ตนได้กระทำลงและรับรู้ชีวิตของตนเอง ผู้อื่นมีคุณค่า เรียนรู้ถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองมากขึ้น เนื่องจากว่า ผู้ต้องขังจากการที่ตนเองต้องมาใช้

ชีวิตอยู่ในสถานที่ที่ถูกควบคุมด้วยกฎระเบียบและการควบคุมทางวินัยและการดำเนินชีวิตอย่างเคร่งครัดซึ่งเรือนจำเป็นสถานที่ที่ควบคุมวิถีชีวิตและชะตากรรมของผู้ต้องขังโดยเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้เกิดการขัดเกลาและควบคุมการแสดงออกและพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้ค่อนข้างมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นการทำให้ผู้ต้องขังระยะยาวรู้สึกว่าคุณค่าตนเองเป็นคนสุขุมรอบคอบมากยิ่งขึ้น ควบคุมอารมณ์ได้ดียิ่งขึ้น หรือเข้าใจชีวิตและโลกดียิ่งขึ้น รวมทั้งเลิกข้องเกี่ยวกับสิ่งไม่ดี เมื่อเข้ามาใช้ชีวิตในเรือนจำ เดชา สังขวรรณ, 2547 (อ้างถึงใน ปราโมทย์ พันธุ์สะอาด, 2547, น.18) 3) ผลกระทบต่อครอบครัวและความสัมพันธ์กับคนในชุมชน คือ ผลกระทบต่อครอบครัวและความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ว่าการต้องโทษหรือการถูกจองจำของสมาชิกภายในครอบครัวนั้นส่งผลต่อสภาวะเศรษฐกิจภายในครอบครัว ทั้งนี้ เพราะบางคนเป็นหัวหน้าครอบครัว บางคนเป็นแกนหลักในการต้องรับภาระดูแลพ่อแม่ หรือญาติพี่น้อง สามี ภรรยา ลูก การถูกต้องโทษหรือถูกจองจำของสมาชิกคนใดคนหนึ่งของครอบครัวทำให้ครอบครัวขาดคนหารายได้ในกรณีดูแลครอบครัว อีกทั้งคนในครอบครัวจะต้องแบ่งปันรายได้แก่สมาชิกที่เป็นผู้ต้องขัง ส่งผลกระทบทำให้ครอบครัวเผชิญกับภาวะยากลำบากทางเศรษฐกิจ รวมถึงการต้องรับภาระการเลี้ยงดูบุตรของผู้ต้องขังอีก ซึ่งถือว่าเป็นภาระของครอบครัวที่ต้องรับภาระเป็นสองเท่า กรมราชทัณฑ์, 2553 (อ้างถึงในปราโมทย์ พันธุ์สะอาด, 2556, น.18) และ 4) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ คือ การที่สมาชิกภายในครอบครัวต้องโทษจำคุก ยัมนำมาซึ่งผลกระทบทางด้านสังคม กล่าวคือ ส่งผลกระทบทางลบ ต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว สะท้อนให้เห็นปัญหาความห่างเหินด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวของผู้ต้องขัง รวมทั้งบางส่วนยังมองว่าการที่ตนเองถูกจองจำเป็นระยะเวลายาวนานส่งผลให้ครอบครัวไม่ได้การยอมรับของชุมชน และตัวของผู้ต้องขังเองก็ได้รับการตีตราจากสังคมเป็นคนไม่ดี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัย โดยใช้แนวทางวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางหลักในการศึกษาภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาผลกระทบของการตัดสินใจคดีที่มีผลต่อชีวิตของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารเป็นขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ ซึ่งผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมจากเอกสาร ตำรา บทความ ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาภาคสนามเป็นการสังเกตวิถีชีวิตของผู้คนในหมู่บ้าน รวมถึงการเข้าไปสัมพันธ์กับชีวิตนักท่องเที่ยวเพื่อที่เดินทางไปกิน ครอบครัวยุคใหม่และชุมชน เป็นเวลา 7 เดือน ตลอดการปฏิบัติงานสนาม

2.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non - participant observation) เป็นการเก็บข้อมูลที่ผู้ศึกษาไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อมองในมุมของคนภายนอก เพื่อสังเกตพฤติกรรมการประชุมทั้งการประชุมหมู่บ้าน การประชุมสหกรณ์ การเกษตรโฉนดในพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม การแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชน โดยไม่มีบทบาทในการร่วมแสดงความคิดเห็น พร้อมกันนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการสังเกตชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เช่น การประกอบอาชีพ อาหารการกิน การแต่งกาย รูปแบบการดำรงชีวิต เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลจากการเข้าไป มีส่วนร่วมกับกิจกรรมนั้นๆ โดยทำตัวกลมกลืนเข้าไปในฐานะลูกหลานของคนในชุมชน เพื่อสร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เพื่อเข้าใจรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ 2 ลักษณะ 1) กิจกรรม ของชุมชน ได้แก่ การเก็บลำไย การร่วมงานบุญ ประเพณีต่างๆ 2) กิจกรรมการเคลื่อนไหวของเครือข่ายสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ได้แก่ การประชุมคณะทำงานพิจารณาความเหมาะสมของที่ดิน และราคาที่ดินภายใต้โครงการนำร่องธนาคารที่ดินในพื้นที่นำร่อง 5 ชุมชน การประชุมสหกรณ์การเกษตรโฉนดชุมชน การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานรัฐ การติดตามครอบครัวผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินคดีที่ดิน และการขึ้นศาลร่วมกับเครือข่ายสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) การเคลื่อนไหวภายในเครือข่ายที่เกิดขึ้น ผู้ศึกษามีส่วนร่วมในการติดตามสังเกต

2.3 การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยจัดทำแนวคำถาม เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกต่อยุคต่ออายุเพื่อที่เดินทางไปกิน

ผลการวิจัย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินใน 5 มิติ ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ สุขภาพ สภาพอารมณ์ การแสดงออกทางพฤติกรรม และเกียรติภูมิแห่งตน

ชีวิตนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน

กล่าวโดยภาพรวม นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินที่ศึกษา มีจำนวน 4 คน แบ่งเป็น หญิง 1 คนและชาย 3 คน มีอายุอยู่ระหว่าง 50-72 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม โดย 2 ใน 4 นั้นทำหน้าที่เป็นเสาหลักของครอบครัว กล่าวคือ รับผิดชอบ ภาระหลักของครอบครัวทั้งนี้ นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ซึ่งมีอายุมากประกอบกับสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำที่แออัด การรักษาพยาบาลที่ไม่เอื้อให้รักษาอย่างถูกวิธี ทำให้มักเป็นโรคติดต่อทางเดินอาหาร และทางเดินหายใจ ส่งผลต่อปัญหาสุขภาพโดยรวมและนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน มีโอกาสพบปะครอบครัว สักบาทละ 2 ครั้ง ผ่านระบบการเยี่ยมของเรือนจำที่กำหนดวันและเวลาการเยี่ยม ซึ่งในการพบปะกับครอบครัว ส่วนใหญ่จะพบ สามเณร ภรรยา หรือลูกที่ทำหน้าที่เป็นเสาหลักแทนนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน และญาติพี่น้อง ตามลำดับ และได้รับการช่วยเหลือเป็นของกิน เช่น กาแฟ นมกล่อง รวมทั้งการฝากเงินผ่านระบบการฝากเงินเข้าไปในเรือนจำ

สภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำ

การใช้ชีวิตในเรือนจำโดยรวม เป็นไปด้วยความยากลำบาก แตกต่างจากชีวิตปกติมาก การกิน การนอน การใช้เวลาอยู่ภายใต้กฎระเบียบของเรือนจำ ไม่ได้มีอิสระที่จะทำตามความพอใจได้ การใช้ชีวิตอยู่ในภาวะจำยอม ยอมรับกินอาหารที่ไม่ถูกปากยอมทำอะไรก็ได้ ขอให้อยู่ได้ระเบียบ เพียงเพราะกลัวการทำความผิด แล้วส่งผลต่อการอยู่ในเรือนจำนานกว่ากำหนดการพ้นโทษ

“เรือนจำ” เป็นสถานที่ควบคุมแบบเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้เกิดการขัดเกลาคควบคุมพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังเกิด “ความกลัว”

“การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความกลัว กลัวการกระทำความผิดในสิ่งที่เขาห้าม เขาใช้ทำอะไรก็ทำ เพราะถ้าทำผิดก็กลัวต้องอยู่ต่อไปอีก”

นายเชียว (นามสมมติ). (11 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

“ถูกตัดขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทุกสิ่งทุกอย่างมีขอบเขตในการกระทำ ทำตามเขาบอกมา บางทีก็กินข้าว 11 โมง อยู่แบบจำยอม ตอนเช้าอาบน้ำ ก็ต้องเดินแก้ไปอาบน้ำ ระยะทาง 100 กว่าเมตร แรกก็มีอาการเงิน ใช้เวลาประมาณ 3 วัน จึงชิน”

นายแดง (นามสมมุติ). (13 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

การใช้ชีวิตในเรือนจำ ช่วง 2 เดือนแรก ทางเรือนจำ จะนำผู้ต้องขังรวมกลุ่ม ยังไม่ได้จำแนกกลุ่มกัน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มจักสาน ไม้กวาด ช่างไม้ และจะมีเวรดูแลเรือนจำ ดังนายแดง เล่าว่า เป็นคนสูงอายุ จะได้ทำหน้าที่อยู่กอง 2 ทำความสะอาด เก็บกวาดขยะ กวาดกันบูห์หรือ โดยจะทำความสะอาดอยู่ 2 ช่วงเวลาแบ่งเป็นหลังเวลา 08.00 น. และก่อนเวลา 4 โมงเย็น

การกินข้าว ส่วนใหญ่เป็นอาหารประเภท แดงกวาง มะเขือ เช่น แดงแดงกวาง ผัดมะเขือ โดยกินอาหาร 3 เวลา แบ่งเป็น เช้า 7 โมง เที่ยง เวลาตั้งแต่ 11 - 12 น. และก่อน 4 โมงเย็น

การดำเนินชีวิตที่ขาดอิสรภาพ ภายใต้ “การจำคุก” ในเรือนจำ หากต้องการสิ่งของ เครื่องใช้ จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกัน หรือไม่มีสิ่งของแลกเปลี่ยนก็ต้องใช้กำลังร่างกายเพื่อทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามเจ้าของที่เราต้องการ จะแลกเปลี่ยนด้วย ดังนายขาว ว่า

“อาหารการกินเหมือนเปรต ที่ต้องรอส่วนบุญจากญาติ หากไม่มีครอบครัว คงลำบากมาก มีการกดขี่ต้องอยู่เวรนอน หากไม่อยู่เวรนอน ก็ต้องจำกัน ชั่วโมงละ 2 ของกาแพ และรับจ้างซักผ้า เสื้อตัว กางเกง อย่างละ 1 ตัว ต้องใช้ 1 ของกาแพต่อครั้ง”

ซึ่งบางครั้งนายขาว ก็ได้ให้ภรรยา นำเงินไปฝากไว้กับร้านกาแพ ข้างนอกเรือนจำ ครั้งละ 100 บาท เพื่อให้เพื่อนที่รู้จักกันพันโทชอกออกมา จะได้มีค่าเดินทางกลับบ้าน หรือบางครั้งได้ขอเงินจากภรรยา เพื่อนำไปใช้หนี้เพื่อนในเรือนจำ

นายขาว (นามสมมุติ). (14 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์

ทั้งนี้ การควบคุมพฤติกรรมในเรือนจำ ก็มีได้หมายความว่า จะไม่สามารถมีกิจกรรมผ่อนคลาย ดังนายเขียว เล่าว่า วันสงกรานต์ก็มีการจัดกิจกรรม รดน้ำดำหัว

เล่นน้ำกัน ซึ่งมองเห็นวัยรุ่นเล่นน้ำ แล้วมีความสุขร่วมด้วย แต่ด้วยสังขาร ก็ไม่ได้ร่วมเล่นน้ำ และพูดถึงกลุ่มวัยรุ่นที่ไร้ญาติ ไร้ที่พึ่งว่า “คุณ” เสมือนเป็นบ้านหลังหนึ่ง เป็นสถานที่น่าอยู่สำหรับกลุ่มคนที่ไม่มีครอบครัว ได้อาศัยเรือนจำ อยู่ไปวันๆ ไม่ได้มีภาระต้องคิดเรื่องอะไร การอยู่ในสภาพเช่นนี้ก็ทำให้เขามีความสุขได้

สุขภาพ

นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน มีปัญหาสุขภาพกันค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่อายุมาก ประกอบกับสภาพความเป็นอยู่ข้างในเรือนจำ มีสภาพความแออัด สามารถติดโรคได้ง่าย ดังนั้น นักต่อสู้ฯ ต้องรักษาตัวเองให้แข็งแรงอยู่เสมอ โดยการเคลื่อนไหวร่างกายบ่อยๆ และออกกำลังกายเบาๆ

ดังกรณี นายแดง (นามสมมุติ) ที่มีปัญหาสุขภาพ เนื่องจากปัญหาความเครียดอันเกิดจากถูกจำกัดอิสรภาพ ถูกควบคุมด้วยกฎระเบียบที่เข้มงวด ทำให้ช่วงแรกของการอยู่ในเรือนจำต้องสูบบุหรี่เป็นจำนวนมาก จนทำให้เกิดอาการหอบหืด การหายใจลำบาก และเป็นลมหมดสติ

“กว่าจะได้นำตัวส่งโรงพยาบาลเป็นเวลา 3-4 ชั่วโมง ซึ่งมีชั้นตอนมาก ตั้งแต่ทำช็อกกับหัวหน้าห้อง ส่งตัวให้หมอประจำเรือนจำ แจ้งไปยังโรงพยาบาล แล้วรอให้โรงพยาบาลตอบรับกลับ”

นายแดง (นามสมมุติ). (13 พฤษภาคม 2560). สัมภาษณ์.

รวมทั้งการรักษาสุขภาพตามคำแนะนำของแพทย์ จะต้องอยู่ภายใต้ข้อระเบียบของเรือนจำ อาทิ หลังกินข้าว 7 โมงเช้า จะต้องกินยาหลังอาหารทันที แต่ในเรือนจำต้องรอเบิกยา ตอน 9 โมงเช้า หรือกรณีที่ต้องกินอาหารที่ “แสดง” กับโรค แต่ก็ไม่สามารถเลือกได้ เป็นต้น

นายขาว (นามสมมุติ) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ช่วง 2 เดือนแรกของการอยู่ในเรือนจำมีอาการเจ็บข้อเท้ามาก ซึ่งสามารถเข้าถึง “ยาพารา” เท่านั้นเพื่อบรรเทาอาการเจ็บปวด รวมถึงการไม่สามารถเลือกกินอาหารได้ ทำให้กินอาหารที่แสดงกับโรค

“เจ็บข้อเท้ามาก กินยารักษาประทั่งก่อน เพราะกว่าจะได้ยาก็หายแล้ว”

“ถ้าเราไม่สบาย เจ็บไขข้อได้ป่วย เราต้องกินยาพารา ระวังความเจ็บปวดจนหาย กว่ายาที่รักษาที่ถูกต้องจะมา หรือหากต้องการยาที่ถูกต้องที่จำเป็นต่อการรักษาโรคจากข้างนอกเรื้อรัง เราต้องจ่ายเงินค่าธรรมเนียมและต้องใช้ชั้นตอนมากเช่นกัน”

การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในเรื้อรังนั้น “ยาพารา” คือยาบรรเทาอาการเจ็บปวดเป็นเบื้องต้น และเป็นยาที่สามารถเข้าถึงได้เร็วโดยเล่าให้ฟังว่าการรับยาพาราเราจะต้องเข้าคิวรับยา จำนวน 2 เม็ด และต้องกินยา 2 เม็ดให้เจ้าหน้าที่พยาบาลเห็น ซึ่งในขั้นตอนการเอายาพาราเข้าปาก จะกินเพียง 1 เม็ด ซึ่งอีก 1 เม็ด จะแอบไว้ในกระเป๋าเสื้อโดยเทคนิคการตบตาเจ้าหน้าที่ เพราะยาพาราแต่ละเม็ดในเรื้อรัง มันมีราคา

การมีโรคประจำตัว สามารถขอยาจากสถานพยาบาลข้างนอกเรื้อรัง แต่ต้องดำเนินการขอใบรับรองแพทย์ และเสียค่าธรรมเนียมให้กับเรื้อรัง ซึ่งขั้นตอนการขอยาจากข้างนอกเรื้อรัง และขอยาในเรื้อรัง ต้องใช้เวลามากพอกัน

ดังนั้น การมีโรคประจำตัวควรอย่างยิ่ง “ต้องขอยาไว้ตั้งแต่เนิ่นๆ เพราะกว่ายาที่ต้องการจะมาถึง ก็กินยาพาราหายแล้ว”

สภาพอารมณ์

สภาพอารมณ์ของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน พบว่า ช่วงแรกของการเข้าเรื้อรังนั้น มีภาวะความเครียด กระวนกระวายใจ ต่อความหวังในการขอภัยโทษ แต่เมื่อเวลาผ่านไปเดือนเศษ ก็พบว่าไม่มีความหวัง จึงทำจิตใจให้ปลง และยอมรับต่อสภาพที่เป็นอยู่

“ช่วงแรกก็เกิดอาการเครียด มีต่อสุขภาพเห็นจากคนข้างใน ใครเครียดมากก็จะบ้า ถูกล้อโกซ่ บางครั้งโดนทำร้าย จึงทำให้ต้องทำใจเร่ง ทำตัวสดใส”

นายแดง (นามสมมุติ). (13 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

การเข้าสู่สถานจำกัคดีสภาพ นักต่อสู้ฯ มีความกังวลใจ เป็นห่วงครอบครัวที่อยู่ที่บ้าน ที่จะต้องรับผิดชอบหน้าที่ตนเอง ดังนายเขียว ว่า

“เป็นห่วงลูก ที่ต้องเดินทางไป - กลับโรงเรียน ฝนตก อากาศร้อน ก็ทำอะไรไม่ได้ แค่ส่งแม่ดูแลดีๆ”

นายเชียว (นามสมมุติ). (11 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์

ทั้งนี้ จากการติดตามครอบครัวนักท่องเที่ยวเพื่อที่เดินทางไปเยี่ยมนักท่องเที่ยวที่เรือนจำ ตลอดการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ปฏิบัติงานสนาม พบว่า ทุกครั้งที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสพูดคุย ประมาณ 1-2 นาที เป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆ มาก เพราะต้องแบ่งเวลาให้ครอบครัวคนอื่นๆ ด้วย ซึ่งทำให้เห็นสภาพอารมณ์ของนักท่องเที่ยว ที่คิดถึงบ้าน โดยให้เราเล่าสถานการณ์หมู่บ้าน หรือชีวิตของวัว ต้นมะม่วง ลำไย เป็นเช่นไรบ้าง?

ผู้ศึกษาเอง ได้รับการไหว้วานให้ช่วยเหลือ โดยการให้ไปถ่ายรูป “วัว” ซึ่งก็ได้ไปถ่ายรูป “วัว” นำไปปริ้นท์ และนำมาฝากให้กับผู้ดูแลในห้องเยี่ยมญาติของเรือนจำ

ถึงกระนั้น สภาพอารมณ์ของนักท่องเที่ยว ที่มีความคิดถึงบ้านและมีความหวังต่อการได้รับการอภัยโทษ ทางฝั่งครอบครัวก็พยายามดำเนินการให้ได้รับการพ้นโทษ จนบางครั้งในการพูดคุย ผ่านระบบการเยี่ยมญาติที่มีข้อจำกัดด้วยเวลา จำกัดด้วยบุคคลที่มาติดต่อ ก็เป็นไปได้ด้วยความลำบาก จำเป็นต้องมีญาติ ที่มีชื่อระบุไว้ในการเข้าเยี่ยม เป็นคนพาเข้าเยี่ยมได้

ระหว่างเข้าเยี่ยมนักท่องเที่ยวเพื่อที่เดินทางไป สมาชิกครอบครัวพูดคุยกับนักท่องเที่ยวผ่านระบบโทรศัพท์ของเรือนจำด้วยน้ำเสียงที่เสียงสั่นเครือ พร้อมทั้งน้ำตาว่า

“เราไม่ผิด คนจนแพ้เงิน กระบวนการยุติธรรมมีเฉพาะบางแห่ง”

นายขาว (นามสมมุติ). (14 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์

อย่างไรก็ดี นักท่องเที่ยวเพื่อที่เดินทางไปยืนหยัดว่าตนเองไม่มีความผิดต่อการบุกรุกที่ดินของนายทุน แต่นักท่องเที่ยวเพื่อที่เดินทางไป และชาวบ้านคนอื่นๆ ต้องยอมรับจำนวนด้วยค่าตัดสินของกระบวนการยุติธรรมที่ตัดสินบนพื้นฐานเอกสาร ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า พื้นที่พิพาทระหว่างนายทุนกับชาวบ้านมีคำอธิบายชี้ชัดว่า การได้ที่ดินของนายทุนได้มาโดยไม่ชอบ “ที่ดินป่าข้าง (หน่วยงานที่ดินระดับอำเภอหนึ่งในภาคเหนือ) ยอมรับว่าพื้นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องมีการเพิกถอน” แต่ก็ไม่มีหน่วยงานใดดำเนิน

การ ทั้งนี้ชาวบ้านอ้างว่า เป็นเพราะหน่วยงานในพื้นที่ก็เป็นคนของนายทุน โดยบอก ว่าให้ดูโต๊ะ เก้าอี้ มีแต่ชื่อคนเดียว รวมทั้งที่ดินที่ตั้งหน่วยงานด้วย

การแสดงออกและพฤติกรรม

ข้อมูลการแสดงออกและพฤติกรรม ของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ทั้ง 4 คน พบว่า มีสภาพอารมณ์ พฤติกรรมการแสดงออกภายในเรือนจำ ซึ่งพวกเขาจำเป็นต้อง เยียวยาจิตใจด้วยตนเองให้รู้สึกเหมือนเรือนจำเป็นบ้านหลังหนึ่ง ให้เร็วที่สุด เนื่องจากการใช้กำลังในการตัดสินใจกับปัญหา หรืออาการกระวนกระวาย เพื่อให้รู้สึกหลุดพ้น จากเรือนจำ ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ จำเป็นต้องเรียนรู้ ใช้ชีวิตปล่อยตามสบาย ดังนายเชียวว่า

“ปลงกับการอยู่ในเรือนจำ ไม่คิดอะไรมาก คิดมากก็ไม่ได้ ออก แม้จะร้องให้ เป็นสายเลือดก็ไม่ได้ออก จะต้องเป็นคน อยู่เป็น เย็นให้พอ รอให้ดี”

นายเชียว (นามสมมุติ). (11 พฤษภาคม 2560). สัมภาษณ์.

ภายใต้ระเบียบที่เคร่งครัด เห็นคนที่ถูกคุมขังฝ่าฝืนกฎระเบียบก็เกิดความ กลัวจึงต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบในเรือนจำ อย่างเคร่งครัด

“กลัวทำความผิด เพราะเราไม่ซั้วจากสันดาน” และ “กลัวความผิดพลาด ในกฎ แล้วต้องกลัวอยู่นาน”

นายขาว (นามสมมุติ). (14 พฤษภาคม 2560). สัมภาษณ์.

ทั้งนี้ การใช้ชีวิตในเรือนจำอยู่ในภาวะจำยอม ทำให้นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ต้องปรับตัวให้ยอมรับภาวะที่เกิดขึ้น โดยการ “รอคอยเวลา” ให้ผ่านไป เข้า - เย็น การดำเนินชีวิตจะต้องไม่ต้องคิดมาก พะวังกับสิ่งใด หรือการใช้ความรุนแรง ต่างๆ เพราะการคิดมากในสถานจำกัคดีอสรภาพ จะไม่เป็นผลดีนัก

เกียรติภูมิแห่งตน

เกียรติภูมิแห่งตน ในที่นี้จะให้ความหมายครอบคลุมไปถึงสิ่งที่อันนำมาสู่ ความภาคภูมิใจ ตั้งแต่สถานการณ์ที่มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว เรียกร้อง การผลักดัน

และการถูกตัดสินจำคุก ตลอดจนการเข้ามาของสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ.) เป็นต้น ซึ่งพบว่านักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินมี “ความภูมิใจ” ที่ได้ต่อสู้เอาที่ดินที่เคยทำประโยชน์ตั้งแต่บรรพบุรุษคืนมา ซึ่งสามารถช่วยชาวบ้านที่มีปัญหาข้อพิพาทที่ดิน ให้ได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ภายใต้การเข้ามาของสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ.) ทำให้เกิดการไกล่เกลี่ยในชั้นศาล และได้ทำให้คดีที่เหลือ 1 คดีถูกยกฟ้อง และจะไม่ดำเนินการฟ้องร้องชาวบ้านอีก

กว่าจะดำเนินการจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดินชาวบ้านหมู่บ้านที่ศึกษาได้ผ่านประสบการณ์การต่อสู้ที่เข้มข้น เช่น การเรียกร้องต่อรัฐบาล การชื้อรถจักรยานยนต์ จากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคเหนือ ที่อยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดลำพูน เป็นระยะทางไม่น้อยกว่า 45 กิโลเมตร ไปติดตามการแก้ไขปัญหาที่ดินที่พิพาทระหว่างนายทุนกับชาวบ้าน โดยเดินทางเข้าพบนายกรัฐมนตรีหลายรัฐบาล ปักหลักที่ทำเนียบรัฐบาลก็หลายครั้ง ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่ใช้เวลานานนับทศวรรษ ทำให้นายเขียวรู้สึกว้า

“เสียความรู้สึก เสียความตั้งใจกับการรับปากจากนายกวลิต ทักซิณ ประชาธิปัตย์ จน ครม. ยุบสภา ก็เจ็บเหมือนเดิม”

นายเขียว (นามสมมุติ). (11 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

ที่ดินที่มี “ข้อพิพาท” ระหว่างชาวบ้านกับนายทุน นำมาสู่การถูกจำคุกในเรือนจำลำพูน เป็นเวลา 1 ปี ในข้อหาบุกรุกอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งภายหลังนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินพันโททั้งสิ้น 7 คนโดยเมื่อเดือน 10 พฤษภาคม 2560 ปล่อยตัว จำนวน 3 คน และ 13 พฤษภาคม ปล่อยตัวจำนวน 1 คนและ 30 มิถุนายน 2560 ปล่อยตัวจำนวน 3 คน

นายแดง พุดกับผู้ศึกษา ในวันที่กลับสู่อ้อมกอดของครอบครัวว่า “เสียใจที่ติดคุกไม่เท่าไร แต่เสียใจให้กับความรู้ที่ไม่มี ที่ให้เขาหลอก”

การเข้าสู่สถานจำกัคดีสรภาพ เพราะข้อหาการบุกรุกที่ดินนายทุน จนถูกพิพากษาจำคุก 1 ปี โดยไม่รอลงอาญา และได้รับการพันโท ตลอดจนเวลาที่ต่อสู้กับความไม่ชอบธรรมของการถือครองกรรมสิทธิ์ ไม่ประสบกับชัยชนะ แต่การต่อสู้ครั้งนี้

นับว่าเป็นการแสดงถึงพลังของภาคประชาชนที่ลุกขึ้นมาตรวจสอบการถือครองที่ดินของนายทุน เปิดเผยข้อมูลจำนวนที่ดินที่ถือครอง ทำให้ประชาชนตื่นตัวต่อปัญหาการถือครองที่ดินของประเทศไทย ว่ามีกระบวนการฉ้อฉลของการออกโฉนดเกินกว่าพื้นที่ที่ซื้อ ทำให้ทับซ้อนกับพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน ซึ่งนายแดง หนึ่งในผู้ถูกข้อหาบุกรุกที่ดินนายทุน ได้เข้าร่วมการต่อสู้เคลื่อนไหว เรียกร้องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึงกรรมสิทธิ์ที่ดินของพ่อตน ที่กล่าวได้ว่า ถึงแม้ตนเองติดคุก ลูกหลานจะดำหรือไม่ ก็ไม่สำคัญ เพราะถือได้ว่าทำเต็มที่แล้วถึงการยืนยันกรรมสิทธิ์ที่ดินของบรรพบุรุษ

“การถูกตัดสินจำคุกครั้งนี้ จะบันทึกไว้ว่าพ่อได้สู้ถึงที่สุดแล้ว ลูกหลานอยู่ข้างหลังจะได้ไม่ตำว่าเราไม่สู้”

นายแดง (นามสมมุติ). (13 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

“หลังติดคุกแล้วสามารถทำให้ที่ดินเป็นของเราได้ ตอนนี้การติดคุกของเราไม่สูญเปล่า มีที่ดินไว้ให้ลูกหลานทำกิน ลูกหลานจะไม่ตำว่าเราไม่ทำอะไร”

นายขาว (นามสมมุติ). (14 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

ทั้งนี้ นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน บอกว่า “ดีใจกับการต่อสู้เรื่องที่ดิน ไม่ใช่แค่ (หมู่บ้านที่ศึกษา) แต่ทั่วประเทศที่มีการต่อสู้ที่ดิน” รวมทั้งมีความมั่นใจต่อการกลับเข้าสู่สังคมเช่นเดิม และสามารถเข้าไปทำงานในสถานที่เดิมโดยที่คนในชุมชน และคนรอบข้างเข้าใจสถานการณ์ดี

“ไม่อายในการบอกใครต่อใครว่า เราเคยติดคุกเพราะเรื่องบุกรุกที่นายทุน คนที่ฟังเราจะเข้าใจเอง คิดว่าการลงโทษของศาล เรามีความผิดที่บุกรุกกรรมสิทธิ์ของนายทุน เพราะศาลพูดตอนตัดสิน ว่าเอกสารโฉนดไม่เพิกถอน ถือว่ามีกรรมสิทธิ์เหนือเรา รัฐทำ รัฐต้องเพิกถอน”

นายขาว (นามสมมุติ). (14 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

อย่างไรก็ดี นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน มีความภูมิใจที่ได้ทวงคืนที่ดินของบรรพบุรุษจากนายทุนสามารถมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองจริง ซึ่งภายใต้ความภาคภูมิใจในนามแกนนำการต่อสู้ แต่ก็มีความรู้สึกกับคำว่าแกนนำ ว่า

“ไม่คิดว่าเป็นแกนนำ แต่คิดว่ารวมตัวชาวบ้านเพื่อเอาที่ดินมาให้พี่น้องทำกิน”

และนายเชียว พูดว่า “ตนเองก็ไม่ได้เป็นแกนนำหรือเป็นปากเป็นเสียงอะไรที่มีหมายจับตนเองก็เพราะเกลือเป็นหนอน” และเล่าต่อถึงเหตุการณ์วันที่ถูกตำรวจบุกจับพร้อมกับทหารหน่วยคอมมานโด สุนัขตำรวจ และรถห้องซัง เข้ามายังหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในเวลายามเช้าตรู่ โดยที่ไม่ทราบว่าเป็นใคร ชื่ออะไร หน้าที่ทำอะไร เป็นที่แน่ชัด

ขณะนั้นกำลังง่วนกับการเก็บผักต่าลิง ริมรั้วอยู่ ตำรวจนายหนึ่ง เดินตรงมายังตน และถามหา “ชื่อนายเชียว”

ผมก็บอกว่า “ไม่รู้ ผมชื่อแก้ว”

นายเชียว (นามสมมติ). (11 พฤษภาคม 2560).สัมภาษณ์.

การจับกุมชาวบ้าน ในฐานะ “แกนนำ” เป็นปฏิบัติการตามมติคณะรัฐมนตรี 30 เมษายน 2545 มีสาระสำคัญ คือ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคเหนือและผู้บังคับบัญชาการตำรวจในระดับจังหวัดดำเนินการอย่างเคร่งครัดต่อกลุ่มผู้ใช้ความรุนแรงและกระทำความผิดกฎหมาย โดยมีมาตรการกดดันเพื่อยุติการบุกรุกที่ดินนายทุน 5 มาตรการซึ่งหนึ่งในมาตรการนั้นคือ ภารกิจตามสืบหาว่าใครเป็นแกนนำในพื้นที่แต่ละหมู่บ้าน

ปฏิบัติการตามมติคณะรัฐมนตรี เป็นการสะท้อนให้เห็นจุดยืนอย่างชัดเจนว่ายอมรับการครอบครองของนายทุนว่าถูกต้อง และสะท้อนการปฏิบัติงานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อ 21 พฤษภาคม 2545 ตำรวจกว่า 200 นาย บุกจับชาวบ้าน 7 คน ข๊อหาบุกรุกอสังหาริมทรัพย์ผู้อื่นในเวลากลางคืนโดยไม่ทราบตัวผู้กระทำความผิดมาก่อน และมีบุคลิกอย่างไร เพียงมีรายชื่อจากการระบุของคนที่ให้ข่าว การจับกุมครั้งนี้พบว่ามีการจับกุมคนที่ไม่เคยเข้าร่วมการเคลื่อนไหวมาก่อน แต่โดนจับเพราะชื่อคล้ายกัน

แม่สาย (นามสมมุติ) เล่าถึงแม่ที่ถูกจับกุม เพราะชื้อคล้ายกับอีกคนที่เข้าร่วมการปฏิรูปที่ดิน ทำให้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของ “ผู้เสียสละ” ในสายตาของชาวบ้าน และจำเป็นต้องพลิกตัวเองเข้าร่วมการต่อสู้เคลื่อนไหว ผลักดัน ร่วมกับเครือข่ายที่ดินในเชิงสัญลักษณ์

แม่สายเล่าว่ามีการจับกุม “คนชื่อไฉ่ จับพลัดจับผลู ยังงังไม่รู้ มาจับแม่ไฉ่ (นามสมมุติ) ที่ไม่ได้ปฏิรูปที่ดิน เลี้ยงน้องแซก (นามสมมุติ) อยู่บ้าน น่าจะตอนปฏิรูปที่ดิน ที่เรียกชื่อว่าไฉ่ๆ นังหลักเลยๆ (ลักษณะของการปักหลักเขตแดนที่ดิน) แต่ไฉ่ (นามสมมุติ) อีกคนที่เคยไปปฏิรูปจริงๆ แต่ตายแล้ว ตอนนั้นพ่อและแม่ไปปฏิรูปด้วย ไปจริงๆ แต่แม่ไฉ่ ไม่ได้ไป”

นางสาย (นามสมมุติ). (25มิถุนายน 2560). สัมภาษณ์.

ทั้งนี้ ภรรยาของนายเชียวให้ข้อมูลว่า “ได้ขายที่ดินให้ลูกเรียนหนังสือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ซึ่งขณะนั้นมีคดีติดตัวแล้ว เลยต้องสู้” ทำให้จำเป็นต้องเข้าร่วมการต่อสู้เคลื่อนไหว มาจนปัจจุบัน (2559) ภายใต้ภาวะอันจำยอม จึงได้รับบทบาทว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ทั้งชีวิตที่มีความสุขกับครอบครัวไปติดคุกแทนชาวบ้าน

ภรรยา นายเชียว (นามสมมุติ). (19 เมษายน 2560). สัมภาษณ์.

กล่าวโดยสรุปสภาพความเป็นอยู่และสุขภาพนั้นมีผลกระทบต่อชีวิตนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน คือ สภาพจากการถูกจำกัดอิสรภาพ ตัดขาดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางราชการหรือข่าวสารในสังคม สามารถรับรู้ได้เพียง “ภาพยนตร์” ให้ความบันเทิงเท่านั้น การถูกจำกัดอิสรภาพทำให้เกิดความเครียด และมีผลที่ตามคือการไม่ยอมรับประทานอาหาร เป็นต้น

การเข้าถึงระบบสุขภาพที่ไม่เอื้ออำนวยให้สะดวกต่อการรักษา และการใช้ชีวิตในเรือนจำไม่สอดคล้องกับข้อปฏิบัติตามวิธีใช้ยาที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ การใช้ชีวิตในเรือนจำของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของครอบครัว เนื่องจากเมื่อนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ถูกจำกัดอิสรภาพ จะไม่มีใครดูแลสมาชิกที่เหลือ และสมาชิกต้องรับผิดชอบภาระค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นต้น หากในครอบครัวเหลือสมาชิกหลักที่รับผิดชอบอยู่คนเดียว ก็ยิ่งทำให้นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน มีความเครียดและกังวลใจมากขึ้นด้วย

อภิปรายผล

ผลการศึกษา “ชีวิตนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน” พบว่า ชุมชนแห่งหนึ่ง ในภาคเหนือ มีความรู้และเข้าใจว่านักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ทำเพื่อประโยชน์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรไร่นาชุมชน และชุมชนให้การช่วยเหลือผ่านสหกรณ์ฯ ระหว่างถูกจำกัดสิทธิ และหลังถูกจำกัดสิทธิ ซึ่งการยอมรับจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรไร่นาชุมชน และกลุ่มเครือข่ายที่ดินสามารถสะท้อนให้เห็นจากวันที่ได้รับอธิปไตย ซึ่งเป็นวันที่ คนในชุมชนพร้อมใจกันไปต้อนรับด้วยการทำพิธีสืบทอดอย่างแน่นขนัด ซึ่งขัดแย้งกับการอธิบายของเดชา สังขวรรณ (2547) และวิจัยเรื่องผลกระทบจากการถูกคุมขังของราชทัณฑ์ (อ้างอิงในปราโมทย์ พันธะสะอาด 2556, น.180) ในประเด็นว่าการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังนั้นก่อให้เกิดรอยมลทินในตัวเอง แม้ว่าผู้ต้องขังจะต้องโทษจำคุกระยะสั้นก็ตาม ผู้ที่เคยถูกจำคุกมาแล้วจะถูกมองจากสังคมว่าคนซึ่กซึ่ตราง ไม่อยากคบค้าสมาคมหรือการทำงานทำเป็นไปด้วยความยากลำบาก เป็นต้น

ดังนั้น มุมมองผู้ศึกษาเห็นว่าประเด็น “การต้องโทษจำคุก” มีความแตกต่างกัน 3 ประเด็น (1) คดีที่แตกต่างกัน ซึ่งนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ถูกพิพากษาจำคุกในคดีบุกรุกอสังหาริมทรัพย์ เป็นคดีที่เป็นการจับกุม “แกนนำ” ที่ได้ชื่อว่ากระทำการเพื่อส่วนรวม จนนำไปสู่การถูกจำคุก ซึ่งแตกต่างกับงานศึกษาของปราโมทย์ พันธะสะอาด ที่เป็นคดีกระทำความผิดต่อพระราชพระบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ซึ่งเป็นการกระทำของปัจเจกบุคคล ทำให้เมื่อถูกจำคุก จึงถูกสังคมตีตราว่าเป็นคนซึ่กซึ่ตราง (2) เป็นบุคคลสาธารณะ เนื่องจากนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น การถูกจำคุกทำให้ได้รับการชื่นชม ยกย่อง “เสียสละ” สามารถสะท้อนจากการร่วมต้อนรับวันที่ได้รับอธิปไตย (3) กฎหมายที่ไม่ชอบธรรม เนื่องจากพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษา เข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินเดิม โดยในแง่สิทธิการครอบครองที่ดิน อาศัยการรับรู้ภายในหมู่บ้าน และร่องรอยการทำประโยชน์ เพียงแต่ระยะหนึ่ง “พื้นที่ป่าพะ” มีความสำคัญในการใช้ประโยชน์น้อยลง ร่องรอยการใช้ประโยชน์อันเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการแสดงสิทธิการใช้ประโยชน์ และครอบครองที่ดินของชาวบ้านจึงสูญหายไป เป็นช่องว่างให้นายทุนเข้ามาแย่งชิงที่ดิน โดยกระบวนการออกเอกสารสิทธิที่มีชอบ (กิ่งกาญจน์ สำนักวนเย็น, 2552, น.158)

ทั้งนี้ อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2552) ได้สรุปไว้ในหนังสือชาวบ้าน ชาวเมือง เรื่องความยุติธรรมในสังคมไทย ระบุว่า การถือครองที่ดินของประเทศไทยนั้นยึดมั่นอยู่กับแนวคิดเรื่องการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การจับจองใช้ประโยชน์นำซึ่งสิทธิในการครอบครอง ความสำคัญอยู่ที่การใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ ไม่ใช่การยึดถือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เก็บไว้เฉยๆ เพื่อเก็งกำไร ซึ่งปัจจุบันไม่มีประเทศใดในโลกที่ปล่อยให้มีการเก็งกำไรที่ดินดุเดือดเท่ากับไทย

การศึกษาชีวิตนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน พบว่า ภูมิใจที่ได้ต่อสู้เอาที่ดินบรรพบุรุษคืนมา ซึ่งสามารถช่วยชาวบ้านที่ไม่มีที่ทำกิน ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การติดคุกไม่สูญเปล่า มีที่ดินไว้ให้ลูกหลานทำกิน

ทั้งนี้ นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ที่ไม่ได้ทำหน้าที่หลักในการดูแลสมาชิกภายในครอบครัว เมื่อถูกจำคุกก็ทำให้ภาระงานตกไปอยู่กับสมาชิกคนใดคนหนึ่งรับหน้าที่แทน ขณะเดียวกันรายได้ที่ได้รับก็ลดน้อยลง เนื่องด้วยต้องจ้างคนทำงานแทนนักต่อสู้ฯ ระหว่างที่ครอบครัวเข้าเยี่ยมมักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินและร่วมกิจกรรมเครือข่ายที่ดินทำกินงานชะงัก รวมทั้งสูญเสียเงินที่นำไปใช้จ่ายในการเข้าเยี่ยมนักต่อสู้ฯ ที่เรือนจำ

ทั้งนี้ การถูกจำคุก ของนักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน ไม่เพียงมีผลกระทบเฉพาะทางเศรษฐกิจเท่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของสมาชิกในครอบครัว คือ ภาวะเครียดจนต้องเข้ารับการรักษา ซึ่งใช้เวลาเยียวยาประมาณ 3-4 เดือน จึงกลับอยู่ในสภาพปกติ และสภาพร่างกายผอมกว่าปกติ ซึ่งสาเหตุเกิดจากการรับประทานอาหารได้น้อย ประกอบกับภาวะเครียด ซึ่งเกิดจากภาระงานที่ต้องทำรับผิดชอบแทน ได้แก่ เรื่องค่าใช้จ่ายที่ต้องหาจุนเจือครอบครัวให้ได้เท่าเดิม และต้องทำงานเลี้ยงดูครอบครัวแทนนักต่อสู้ฯ สอดคล้องกับการศึกษาของปราโมทย์ พันธุ์สะอาด (2556, น.179) ที่พบว่า การถูกจำกัดอิสรภาพ ทำให้บางครอบครัวนั้นเกิดปัญหาความเครียด ปัญหาทางด้านอารมณ์ ภายในครอบครัว นักต่อสู้เพื่อที่ดินทำกิน แยก ซึ่งสอดคล้องกับ เตชะ สังขวรรณ, 2547 และกรมราชทัณฑ์, 2553 (อ้างอิงในปราโมทย์ พันธุ์สะอาด 2556, น.179) ที่ระบุว่า การต้องโทษจำคุกทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้น คือ ปัญหาที่เกิดจากความเครียดและอารมณ์ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาทางด้านสุขภาพของคนในครอบครัวตามมาด้วย

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรมีการดำเนินการวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับ “แกนนำ” “ครอบครัวแกนนำ” แม้กระทั่งชุมชนเอง ที่ต้องศึกษาในประเด็น ทุมนรององค์กรที่เลี้ยง สำหรับการเตรียมตัวที่มีกรณีการต่อสู้ในชั้นศาล ที่เสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดี

เอกสารอ้างอิง

- กึ่งกาญจน์ สำนวนเย็น, (2552). เจื่อนไขความสำเร็จ/ล้มเหลวของยุทธวิธีชบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม:ศึกษากกรณีชบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินจังหวัดลำพูน. *ฟ้าเดียวกัน*, 7 (2), 156.
- เดชา สังฆวรรณและคณะ. (2547). *ผลกระทบที่ผู้ต้องชังได้รับจากการถูกคุมชังเป็นระยะยาว*. (รายงานการวิจัย) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม.
- ปราโมทย์ พันธสอาด. (2556). *โทษจำคุกกับรูปแบบและผลกระทบต่อครอบครัวผู้ต้องชัง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตร). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.
- ธนากร อัญฐ์ประดิษฐ์. (2559). *ข้อมูลสรุปคดีที่ดินบ้านแห่งหนึ่งในภาคเหนือประสานงานพื้นที่จังหวัดลำพูน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.)*
- ปุ่นญภัส กมลเนตร. (3 มิถุนายน 2560). *ย้อนรอยคดีที่ดินลำพูนสู่แก้วฟุ้งฟูกับชาวบ้านแพะใต้ 7 รายชะตากรรมจากผู้บุกเบิกกลายเป็นผู้ถูกรุกสืบค้นจาก* <http://www.landjustice4thai.org/article.php?id=18>
- ศราวดี วงษ์ณิกร. (3 มิถุนายน 2560). *การแก้ไขปัญหาที่ดินโดยชุมชน/บ้านมั่นคงชนบท*. สืบค้นจาก <http://www.codi.or.th/index.php/2015-08-04-10-17-08/8532-2013-06-16-07-23-00>
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2552). *ชาวบ้าน ชาวเมือง เรื่องความยุติธรรมในสังคมไทย*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.